

**Naredimo to deželo
spet slovensko!**

25.671

Moja dežela

25.671

AVTORSKI PROJEKT

25.671

Avtorski projekt

Režiser in scenograf **Oliver Frljič**
Dramaturginja **Marinka Poštrak**
Kostumografka **Sandra Dekanič**
Avtorica glasbe **Irena Popović**
Lektorica **Irena Androjna Mencinger**
Svetovalka za jezik **Barbara Rogelj**
Oblikovalec svetlobe **Bojan Hudernik**
Oblikovalec maske **Matej Pajntar**

IGRAJO

Vesna Jevnikar
Darja Reichman
Miha Rodman
Vesna Slapar
Aljoša Ternovšek
Borut Veselko
Matjaž Višnar

Glas v offu **Mirjana Učakar**

Predstava je v celoti avtorski projekt; nekateri deli so improvizirani.
Odrski jezik je zato nestandariziran.

Inspicent in rekviziter **Ciril Roblek Šepetalka** Milena Sitar **Lučini mojster** Bojan Hudernik **Tonski mojster**
Robert Obed **Oblikovalec maske** Matej Pajntar **Garderoberka** Bojana Fornazarič **Odrski tehniki** Robert
Rajgelj, Jošt Cvikl in Simon Markelj

Premiera **21. marec 2013**

5. 6. 1991 sta bila sprejeta **Zakon o državljanstvu Republike Slovenije** in **Zakon o tujcih**. Zakon o državljanstvu Republike Slovenije je v 40. členu določil, da morajo državljani druge republike, ki so imeli na dan plebiscita v Sloveniji prijavljeno stalno prebivališče in so v Sloveniji dejansko živeli, v roku šestih mesecev oddati vlogo za pridobitev slovenskega državljanstva. Gre za to, da se je državljanstvo utemeljevalo na podlagi »etničnega državljanstva«, merilo stalnega prebivališča, ki je bilo v veljavi pred tem, se ni upoštevalo.

25. 6. 1991 so tisti prebivalci, ki so imeli republiško državljanstvo SR Slovenije, avtomatično pridobili slovensko državljanstvo, po 40. členu zakona o državljanstvu Republike Slovenije pa so imeli vsi državljani drugih republik SFRJ s stalnim prebivališčem v Sloveniji pravico, da v šestih mesecih zaprosijo za državljanstvo, vendar o tem niso bili osebno obveščeni.

26. 2. 1992 je bil tako za državljane SFRJ, ki za državljanstvo niso zaprosili ali jim državljanstva ni uspelo pridobiti ali jim je bila vloga zavrnjena, odvzet status stalnih prebivalcev Slovenije in so zanje začele veljati določbe Zakona o tujcih. Ministrstvo za notranje zadeve pod vodstvom ministra Igorja Bavčarja in državnega sekretarja Slavka Debelaka jim je na ta dan odvzelo status oseb s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji brez pravnega postopka ali možnosti pritožbe in jih izbrisalo iz registra stalnih prebivalcev Slovenije, ne da bi jih o tem obvestilo.

Izbris iz registra stalnega prebivalstva je bilo samovoljno dejanje upravnih organov Republike Slovenije, ki ni imelo podlage v zakonu, in je prizadel ljudi, ki so bili večinoma, vendar nikakor ne vsi, rojeni v drugih republikah nekdanje Jugoslavije in ki so imeli jugoslovansko državljanstvo ali državljanstvo ene imed republik bivše Jugoslavije, živeli pa so v Sloveniji in imeli tukaj stalno prebivališče. Z izbrisom iz registra stalnega prebivalstva je 25.671 ljudi izgubilo pravno podlago za svojo existenco, saj so jim bile odvzete vse pravice, ki se nanašajo na status stalnega prebivališča. Nezakoniti odvzem pravice do stalnega prebivališča je doletel samo pripadnike republik nekdanje Jugoslavije.

Kaj pomeni izguba stalnega prebivališča?

Ker izbrisani niso imeli več statusa stalnega prebivalca, so:

- izgubili zaposlitev (ker uradno niso obstajali v državi, zaposlitev ni bila možna);
- izgubili varstvo pred brezposelnostjo (ker uradno niso obstajali);
- ostali brez zdravstvenega zavarovanja (ZZZS jih ni zavaroval, ker uradno niso obstajali);
- izgubili vse socialne pravice in podporo (ker uradno niso obstajali v državi);
- bili lahko deložirani (če niso imeli svojega lastniškega stanovanja ali hiše);
- bili lahko celo izgnani iz države (ker so bili uradno nezakoniti priseljenci);
- jim zavrnilo vstop v državo (ker uradno niso imeli podlage za bivanje);
- bili lahko ločeni od družine (deportacija in prepoved vstopa, celo

- če je bila družina slovenska);
- ostali brez pravice do zelene izobrazbe (vpis ni bil mogoč brez statusa);
- se jim otroci rodili brez dokumentov (za porod je bilo treba plačati, saj starši niso imeli zavarovanja).

Od 26. 2. 1992 je Sekretariat Republike Slovenije za notranje zadeve z več navodil (depešami) obvestil vse občinske upravne organe in njihov birokratski stroj, da je treba tiste prebivalce, ki 26. 2. 1992 niso pridobili državljanstva RS, začeti obravnavati kot tujce in jih napotiti na ureditev statusa tujca. Njihovi dokumenti so postali neveljavni in bili tudi uničeni.

Problem je bil v tem agresivnem nacionalizmu. Ampak nacionalizem je danes še hujši, kot je bil v devetdesetih letih. Mlada generacija je zdaj čisto zastrupljena z nacionalizmom in ne vem, kam to pelje. Pri športu, na primer pri nogometu, se to sploh ne opazi.

Zgodbe izbrisanih prebivalcev • Založba Sanje, d. o. o., 2011 • Uredili Uršula Lipovec Čebren in Jelka Zorn • Zakaj si se rodil? • Avtorji: Živa Jerman, Andreja Kranjc in Bojan

KRONOLOGIJA UREJANJA PROBLEMATIKE IZBRISANIH

1992 25.671 ljudi je bilo izbrisanih iz registra stalnih prebivalcev države.

1999 Ustavno sodišče dvakrat odloči, da je bil izbris protipraven, in oblastem naloži povrnitev nezakonito odvzetega statusa; odločitvi dolga leta nista bili izvršeni.

2004 Referendum o tehničnem zakonu o izbrisanih. Udeležilo se ga je 31,54 odstotka volilcev, za uveljavitev jih je glasovalo 3,89 odstotka. Zakon bi dal zakonsko podlago za izdajo dopolnilnih odločb.

2006 Enajst pritožnikov (primer Kurić proti Sloveniji) je 4. julija 2006 vložilo pritožbo na Evropsko sodišče za človekove pravice, saj so menili, da jim država ni dovolj popravila krivic, storjenih z izbrisom leta 1992.

2010 Spremembe zakonodaje, ki merijo na povrnitev pravnega statusa izbrisanih in na izvršitev odločb ustavnega sodišča.

Evropsko sodišče za človekove pravice je izdalo sodbo, v kateri je ugotovilo kršitve človekovih pravic do zasebnega in družinskega življenja ter kršitve človekove pravice do učinkovitega pravnega sredstva, Slovenija pa je proti tej odločitvi vložila zahtevo za

ponovno obravnavo pred velikim senatom sodišča.

2012 Evropsko sodišče za človekove pravice je v primeru Kurić in drugi proti Sloveniji razsodilo, da slovenski oblasti ni uspelo v celoti urediti vprašanja izbrisanih, in naložilo vladi, naj v enem letu pripravi sistem odškodnin.

Vir Amnesty International Slovenija

REŽISER PREDSTAVE 25.671 OLIVER FRLJIČ: VELIKO JIH NE POZNA GENEZE PROBLEMA IZBRISANIH

Kranj, 2. marca (STA) - V Prešernovem gledališču Kranj nastaja avtorski projekt hrvaškega režiserja Oliverja Frljiča, ki se tokrat posveča problematiki izbrisa 25.671 oseb iz registra stalnega prebivalstva Republike Slovenije. Frljič, ki je tudi sam doživel podobno izkušnjo, je v pogovoru za STA povedal, da Slovenci premalo poznamo tematiko, ki jo bo osvetlila predstava.

Kako ste prišli do zamisli, da ste se lotili problematike izbrisa v Sloveniji?

Z dramaturginjo v Prešernovem gledališču Kranj Marinko Poštrak sva skoraj hkrati dobila idejo, da bi naredila projekt o izbrisanih. Ta tematika je, na žalost, predvsem nam, ki ne živimo v Sloveniji, relativno nepoznana. Zato sem vesel, da sem se lotil tega projekta, saj sem se tako podrobno seznanil s problemom izbrisanih, in mislim, da ga bomo uspešno predstavili tudi širši javnosti.

Menite, da širša slovenska javnost problematike ne pozna dovolj dobro?

Ko smo naredili analizo komentarjev različnih člankov o izbrisanih, je bilo zaznati veliko sovražnega govora in stereotipov, da so izbrisani nekdanji oficirji JLA, da hočejo samo odškodnine, da si niso želeli slovenskega državljanstva in da so špekulanti. Zelo težko je ljudem pojasniti, da ne gre za državljanstvo, temveč za tiste, ki so imeli v

Jugoslaviji stalno prebivališče v Republiki Sloveniji ter so bili izbrisani iz registra stalnih prebivalcev; to ni povezano s pridobivanjem slovenskega državljanstva. Kot sem opazil, tega še vedno veliko ljudi ne ve in ne pozna geneze problema izbrisanih.

Boste to pojasnili v predstavi 25.671?

Pokazati hočemo, zakaj in kako so bili ti ljudje izbrisani ter da se jim očitata krivda in odgovornost za nekaj, kar je dejansko storila slovenska država. Katastrofalno je, da od leta 1992 do danes niti ena vlada ni rešila problema, in mislim, da vse dosedanje vlade nosijo odgovornost za težave izbrisanih. Nekdanja ministrica Katarina Kresal se je sicer izbrisanim opravičila, vendar pa tudi tedaj ni bila sprejeta resolucija, ki bi dokumentirala tisto, kar se je izbrisanim zgodilo. Janez Janša pa je nedavno znova povedal, da država nima denarja za plačilo odškodnine. Slovenija vse od izbrisa dalje kaže, da ne namerava problema sistemsko rešiti.

Bi s predstavo radi izbrili neke vrste odškodnino ali zadoščenje za izbrisane?

Moram priznati, da ne vidim možnosti reševanja problema izbrisanih, ker niti ena vlada doslej ni pokazala dovolj politične volje, da se ta problem reši. Zdi se mi, da prihodnja vlada ne bo izjema.

Te predstave pa nisem ustvaril za to, da bi se izbrisanim zagotovila materialna in nematerialna odškodnina, temveč gre predvsem za ure-ditev vprašanj pokojninskega in zdravstvenega zavarovanja, da bi vsaj krivice, ki so nastale z izbrisom, popravili. Zaradi razmer, v katerih so se izbrisani znašli, jih je veliko duševno zbolelo, številni so storili tudi samomor. To so tisti, ki so ostali v Sloveniji, kaj je bilo s tistimi, ki so bili deportirani, pa sploh ne vemo.

S podobno težko preizkušnjo ste se soočili tudi sami ...

Imel sem podobno izkušnjo na Hrvaškem, kjer sem bil od leta 1992 do leta 1995 brez vseh dokumentov z izjemo dokazila, da sem begunec. Vojaška policija me je hotela odpeljati v Bosno in Hercegovino, kjer sem bil rojen, in mi ni verjela, da imam 16 let. Takšne izkušnje s policijo niso bile prijetne. Če nimaš urejenih dokumentov, si avtomatsko sumljiv, saj imajo vsi drugi okrog tebe urejen status. Po koncu vojne sem vendarle tudi sam dobil hrvaško državljanstvo.

Takšna je bila moja izkušnja in rekel bi, da je bilo dogajanje na Hrvaškem enako slabo kot tukaj, le oblike kratenja človekovih pravic so bile drugačne. Na Hrvaškem so bili ta čas za notranje sovražnike označeni Srbi, ki so po osamosvojitvi ostali na Hrvaškem. V Sloveniji pa so bili ljudje izbrisani po različnih kriterijih. Nekateri zato, ker so imeli državljanstvo drugih republik, nekateri zato, ker so bili oficirji JLA. Z izbrisom so bili kaznovani, ker niso pokazali lojalnosti novi državi s tem, da bi zaprosili za njeno državljanstvo. A šlo je le za to, da bi obdržali pravico, ki so jo imeli v Jugoslaviji – pravico do stalnega prebivališča.

V okviru projekta 25.671 zbirate tudi zamisli za postavitve spomenika žrtvam izbrisa, ki ga boste uporabili v scenografiji predstave. Hkrati boste ideje posredovali slovenski vladi in večjim občinam. Pričakujete s strani oblasti kakšen odziv?

Menim, da bi morali postaviti spomenik žrtvam izbrisa, saj bi nas opominjal na to, kaj se je zgodilo, in opozarjal, da se to ne bi več ponovilo. Bomo videli, ali obstaja volja, da – če se že sistemsko ne reši problema izbrisanih – država vsaj s postavitvijo spomenika prizna odgovornost za to, kar je storila izbrisanim in kar so ti pretrpeli od leta 1991.

Ali vsebina vaše predstave nastaja na podlagi pripovedovanj žrtev izbrisa?

Celotna predstava nastaja iz igralskih improvizacij, črpamo pa iz različnega dokumentarnega gradiva, od zgodb izbrisanih do različnih dokumentov, ki pričajo o pravnih vidikih izbrisa in o tem, kaj se je s temi ljudmi dogajalo kasneje. Zanima me ksenofobni diskurz, ki obstaja v zvezi z izbrisanimi. O tem problemu skušamo govoriti na drugačen način, ne da znova pripovedujemo zgodbe, ki so že bile slišane. Gledalce skušamo soočiti tudi z njihovo odgovornostjo.

Kakšen pa je odnos igralcev do predstave?

Pristali so na drugačno metodologijo dela, pri kateri za izhodišče nimajo dramskega besedila; hočem, da se opredelijo do tega, kar delamo. Ne želim si, da bi ponavljali tisto, kar so slišali, prebrali ali videli, ampak da bi se sami artikulirali do tega vprašanja.

Gre za zelo družbeno - angažirano predstavo. Te so že postale vaš zaščitni znak ...

Menim, da gledališče nima smisla, če ni družbeno angažirano, saj se mi zdi, da je to medij, ki mora govoriti o problemih družbe, v kateri deluje. Moje predstave se zato ukvarjajo z nevralgicnimi točkami v družbi. Nekaj takega so tudi izbrisani, saj gre za problem, ki ga slovenski družbi tudi po enainvajsetih letih ne uspe rešiti. Zato se mi zdi prav, da problem, ki je bil že predstavljen v različnih medijih, odpremo tudi v gledališču, ki lahko obravnavi tematike prida nov pogled.

S Postrakovo, ki je tudi vodja umetniškega oddelka, ste si po načinu gledanja na vlogo gledališča precej podobni ...

Zelo sem ponosen na Prešernovo gledališče, da se ukvarja s to temo. Vem, da v slovenskem prostoru občinski instituciji ni preprosto govoriti o tem, zato sem srečen, da smo se našli, da razmišljamo podobno in da smo se lotili realizacije tega projekta.

To je že vaša peta režija na slovenskih odrih. Je kakšna razlika med slovenskimi in hrvaškimi gledališči?

So razlike, vendar so odvisne od ljudi, s katerimi sodelujem. Vsako gledališče je drugačno, ne glede na to, v kateri državi deluje. Pomembno je, da imam dobre sodelavce. Tako je v Prešernovem gledališču, s katerim imam dobre izkušnje že iz minulega leta, ko smo skupaj ustvarjali neklasično interpretacijo Treh sester Čehova. Letos smo šli še korak naprej, saj ne delamo po dramskem tekstu, temveč izhajamo iz družbenega problema in na njegovem temelju ustvarjamo predstavo.

Sami delate v celotnem balkanskem prostoru. Ali še opazate trenja med nekdanjimi jugoslovanskimi narodi?

Da, to vidimo v Bosni in Hercegovini, pa tudi v Srbiji in na Hrvaškem, kjer se je srbofobni diskurz vrnil v družbo in v vodilne medije, pri čemer je eden od velikih problemov tudi politična moč katoliške cerkve v hrvaški družbi.

V celotni regiji sta opazna krepitev desnice in pojav militantne politične govornice. Kaže, da nikoli ni prišlo do primerne razčiščenja s preteklostjo, ki je bila nekaj časa potisnjena v ozadje, sedaj pa se znova vrača v ospredje. Menim, da bi vsaka družba morala najprej razčistiti s svojimi zločini in anomalijami, šele potem gredo lahko naprej.

Za STA se je pogovarjala Tinkara Zupan.

Zakaj se je zgodil izbris? To bi morali vprašati Janšo. Verjetno je to pač rezultat slovenske politike v takratnem odnosu do Jugoslavije, čim več južnjakov ven, da ostane Slovenija čista. Sem eden od takih primerov izbrisanih, ki sem vse dokumente oddal ob pravem času, pravočasno sem izvedel za roke in jih upošteval, pa sem imel kljub temu dolgoletne težave.

Zgodbe izbrisanih prebivalcev • Založba Sanje, d. o. o., 2011 • Uredili Uršula Lipovec Čebren in Jelka Zorn • Zakaj si se rodil? • Avtorji: Živa Jerman, Andreja Kranjc in Bojan

Marinka Poštrak

KDO SE BOJI IZBRISANIH?

Ko sva se natanko pred enim letom z Oliverjem Frličem pogovarjala o njegovi naslednji režiji v našem gledališču, sva se dogovorila za avtorski projekt z naslovom »Poraz«. Medtem se je v Sloveniji v enem letu zgodilo več kot v enaindvajsetih letih od osamosvojitve. Med drugim tudi to, kar za Slovence ni značilno: množični protesti, kritična drža civilnega prebivalstva, upor proti politični eliti in zmeraj hujši korupciji, zahteve po odstopu vlade in skorupiranih voditeljev, ozaveščanje civilne družbe in zahteve po novi, pravičnejši etični državi ter družbi. Smo torej postali bolj ozaveščeni tudi glede izbrisanih?

26. junija 2012 je Evropsko sodišče za človekove pravice izdalo sodbo v zadevi *Kurić in drugi*, v kateri je razsodilo, »da oblastem v Sloveniji ni uspelo v celoti urediti vprašanja izbrisanih, in potrdilo sodbo iz leta 2010, da je Slovenija izbrisanim prebivalcem kršila pravice, ki so zapisane v Evropski konvenciji o človekovih pravicah, ter šestim od dvanajstih odobrila odškodnine ter pozvala državo, da pripravi sistem odškodnin še za ostale izbrisane. Predsednik vlade Janez Janša je v prvem odzivu na sodbo dejal, da Slovenija tega denarja nima, saj nima niti sredstev za nujne potrebe« (*Planet Siol.net: Izbrisani – tisti, ki so svojo pravico našli v Strasbourgu*).

Kmalu po tej novici sem prebrala knjigo *Zgodbe izbrisanih prebivalcev (Založba Sanje)*, saj sem hotela končno izvedeti kaj več o problemu izbrisanih, ki je (ne vem sicer, zakaj) bolj ali manj neopazno »zdrsnil« mimo mene, čeprav sem v zadnjih letih zmeraj bolj sledila družbeno-političnim anomalijam v naši državi in družbi. Izrazito osebne zgodbe,

ki jih v prvi osebi pripovedujejo izbrisani, so mi bolj kot katerakoli akcija ali novica v medijih osvetlile problem izbrisanih, me pretresle in se me dotaknile na ravni osebne odgovornosti. Ne glede na to, koliko bi moj angažma lahko pomagal izbrisanim, me je preplaval občutek krivde in sramu, da je ta »kelih«, iz katerega so izbrisani pili že dvajset let, tako zlahka in tako neprizadeto šel mimo mene, preprosto zaradi neobveščenosti, ignorance in celo arogance, čeprav že nekaj let v našem gledališču poskušam izpostavljati najbolj žgoče družbene probleme. Ugotovitev, da je problem izbrisanih eden največjih porazov naše države in tudi nas, ki smo to mirno dopustili in se delali, da se nas ne tiče, je prišla sama od sebe kot tudi strinjanje režiserja, ki ga je prav v tem času neka gledalka opozorila, da bi se moral v eni svojih predstav lotiti prav te tematike.

Kar me je ob branju zgodb izbrisanih prebivalcev najbolj šokiralo in pretreslo, so bili pravzaprav neizmerna perfidnost države, ki si je izbris »zamislila«, lahkotnost, s katero so ga uradniki izvajali, molk, s katerim ga je večina medijev utišala (razen redkih izjem, predvsem Mladine) ali z njim manipulirala, ter seveda tudi ignoranca ljudi ter neinformiranost javnosti. Mukotrpen in absurden birokratski začarani krog, v katerem so se znašli tisti, ki jim je bilo odvzeto stalno prebivališče in s tem posledično tudi identiteta ter vse pravice, je, na mojo grozo in osuplost, identičen tistemu, v katerem se znajde junak Kafkovih romanov *Proces* in *Grad*, Josef K.

Krivda, ki jo je mlada slovenska država skozi svoje institucije in zakone nabila posameznikom, da bi jih s tem lažje nadzorovala, ponižala, podredila in v končni konsekvenci tudi izgnala, je natanko tista, o kateri med drugim govori Kafka v svojih delih. Prav ta, na videz brezdušni birokratski stroj (za katerim se skrivajo konkretna imena in priimki politikov in birokratskih uslužbencev) je izbrisane

dobesedno zabrisal v svet kafkovske novele *V kazenski koloniji*, v kateri kaznjenc spozna svojo krivdo šele, ko mu jo brana počasi in vztrajno izpisuje na njegovo razmesarjeno in krvavečo kožo. Natanko o tej absurdni »krivdi brez krivde« govori tudi večina izbranih v *Zgodbah izbranih prebivalcev*. Na svoj skrajno preprosti, prostodušni in iskreni način. Pred Zakonom, ki jih je vse po vrsti in po uravnilovki označil za krive, so se očitno še najbolj krive počutili tisti, ki so bili najmanj »krivi«. Večina izbranih je krivdo ponotranjila, njihova krivda je bila krivda *izvirnega greha* in temu je logično sledil *izgon iz raja*. Ali kot ugotavlja v svoji spremni besedi h Kafkovemu *Procesu* Tomo Virk: »Zemljemerec K. v romanu *Grad si prizadeva priti v nedostopni Grad*, ki bi osmisлил njegovo existenco, enako neuspešno, kot si Josef K. v *Procesu* – z enakim namenom – prizadeva priti do višjega sodišča in pravice.« Višek absurdnosti »zgodbe o izbranih« je ta, da so do višjega sodišča celo prišli, a se njihova zgodba s tem nikakor še ni končala. Vsaj za večino izmed njih ne!

To, kar smo med študijem predstave izkusili mi, seveda ni primerljivo s tem, kar so doživeli izbrisani, kaže pa na simptome, ki, žal, tudi po enaindvajsetih letih niso izginili. Ko sem nekaterim izmed naših gledalcev pred kratkim omenila, da delamo predstavo o izbranih, sem bila deležna začudenih in zgroženih pogledov, češ, zakaj se lotevamo te »težke teme v teh težkih časih«, ko si ljudje želijo v gledališču predvsem lahkotne komedije in pobega od krute realnosti. Med našo »medijsko akcijo« je padla tudi pripomba, da se gremo ceneno agitpropovsko propagando, ki pa glede na našo zgodovino ni nič čudnega. Iz uredništva neke ženske revije smo dobili odgovor, zakaj vendar »pogrevamo to, že tolikokrat prežvečeno temo« in da zato ne bodo naredili intervjuja z režiserjem. Podoben odgovor smo dobili iz neke moške revije. Ko smo zaprosili Igorja Bavčarja (takratnega notranjega ministra), da bi napi-

sal članek za naš gledališki list in iz svoje perspektive osvetlil problem izbranih je v mailu odgovoril, da je »treba odločitev *Ustavnega sodišča spoštovati*«, da pa o »problematiki« (navednice je dodal sam) izbranih ne bo pisal za naš gledališki list. Prav tako smo bili nemalo presenečeni, ko se na naš oglas za Spomenik izbranim (razen enega – pa še ta je bil podpisan s psevdonomom) iz Slovenije ni oglasil niti eden likovnik, scenograf ali arhitekt, prav tako se na naš poziv slovenskim gledališčem, da bi uvrstili predstavo **25.671** na svoj program, in s tem pomagali k ozaveščanju slovenske javnosti glede izbranih, ni razen direktorice Tine Kosi iz SLG Celje (ki si želi, preden se odloči, predstavo ogledati) oglasil nihče!

Še večji šok pa smo vsi, ki se s to temo ukvarjamo, doživeli, ko smo začeli »brskati« po člankih, ki so bili objavljeni v slovenskih medijih in na medijskih portalih. Če ne prej, smo tokrat iz prve roke spoznali sovražni govor. Večina komentarjev na temo izbranih je namreč izrazito šovinistična in ksenofobična. Večina sovražnih govorov, ki smo jih vključili v predstavo, je plod tovrstne dikcije. In ne nazadnje ... tudi ekipa, ki se je soočila s problemom izbranih, se je hočeš nočeš soočila s svojimi lastnimi predsodki, stereotipi, neinformiranostjo in ignoranco glede tega problema. Prav zato je naša največja želja, da bi problem izbranih osvetlili objektivno in z njim ozavestili slovensko javnost, da ne bi skupaj z Josefom K. nekoč ugotovili, kako je »laž postala svetovni red«.

Naša oblast je ravnala skrajno podlo. Oblast je šla zavestno v to. Nesramno! Še danes večina politikov ne priznava resnice izbrisa. Imajo svojo resnico, ki pa je daleč od resnične. Pravijo, da so izbrisani izdajalci slovenskega naroda in da so sodelovali z JLA. Ali je prej omenjena gospa, ki se je rodila v Čakovcu, izdajalka slovenskega naroda? Ali je bil moj mož, s tem ko je imel državljanstvo države, v kateri se je rodil, in z željo po bivanju z družino v Sloveniji, izdajalec naroda? Poudarim naj, da se ve, kdo so tisti, ki so dejansko bili izdajalci slovenskega naroda, a ti imajo prav gotovo slovenske dokumente.

Zgodbe izbrisanih prebivalcev • Založba Sanje, d. o. o., 2011 • Uredili Uršula Lipovec Čebren in Jelka Zorn • Izbris »za nazaj« • Avtorji: Andrea Budić, Lana Mihelčič in Marinka Kurilić

Strinjam se, da si morajo tisti, ki ne izpolnjujejo pogojev, status urediti drugače. Predvsem pa bi morali dati ljudem čas, neko prehodno obdobje, da si to lahko uredijo. Najbolj boleče je to, da ljudje niso dobili nobene informacije. To je bil razkroj skupne države, informacij pa nisi dobil niti od Slovenije niti od domicilne države. Niti nismo vedeli, kaj je to državljanstvo, nekateri so ga enačili z veroizpovedjo, drugi so to spet razumeli drugače, kot da bodo drugje zgubili državljanstvo, če zanj zaprosijo v Sloveniji.

Zgodbe izbrisanih prebivalcev • Založba Sanje, d. o. o., 2011 • Uredili Uršula Lipovec Čebren in Jelka Zorn • Tega filma se ne da zavrteči nazaj • Avtorji: Brina Žagar, Urša Strehar Benčina in Rale

Boris A. Novak

IZBRIS – ETNIČNO ČIŠČENJE À LA SLOVÈNE

Izbris 25.000 prebivalcev Slovenije februarja 1992 sodi v kategorijo množičnega kršenja človeških pravic. V času, ko se je v drugih deželah pravkar razpadle jugoslovanske federacije dogajalo etnično čiščenje na krvav način, je slovenska državna uprava izpeljala etnično čiščenje na slovenski način – brez mazanja rok s takó umazano in lepljivo tekočino, kot je kri, zgolj z administrativnim ukrepom izbrisa iz registra stalnega prebivalstva. Slovenski način etničnega čiščenja je bil naravnost higienično čist.

Srhljivo je dejstvo, da je izbris potekal skrivaj, daleč od oči javnosti. Šlo je za zakon, ki ni bil objavljen in za katerega so prizadeti posamezniki boleče izvedeli šele ob ukrepu samem, *vsak zase*, ob prvem opravku na upravnih enotah: če so, denimo, morali podaljšati prometno dovoljenje, so uradniki vpričo njih prelučnjali vse njihove dokumente in jih na ta način postavili zunaj zakona.

Posledice so bile strašne: ti nesrečni ljudje so izgubili možnost dela in dostojnega preživetja, zdravstvenega in pokojninskega zavarovanja, šolanja in vseh oblik javnega udejstvovanja. Če so zapustili ozemlje Slovenije, jih nazaj niso več spustili. Posledice izbrisa so številne osebne in družinske tragedije, uničena življenja premnogih človeških bitij.

Ena izmed pošastnih posledic skrivne narave izbrisa je bil osebni občutek slehernega izbrisanega, da se ta nesreča dogaja le njemu ali njej; dolgo, predolgo se niso zavedali, da je enaka nemila usoda

zadela še celo vrsto drugih ljudi. Spomnim se, da sem kot organizator humanitarne pomoči za begunce in pisatelje iz obleganega Sarajeva l. 1994 slišal, da so slovenski državni organi odvzeli dokumente sto petdesetim osebam iz nekdanje Jugoslavije, ki so že desetletja pred vojno delale v Sloveniji; nakar so tudi te govornice potihnile ... Prav zaradi tega perverznega postopka tajnosti in sramotne »samotnosti« izbrisa je tako dolgo trajalo, da so se prizadeti organizirali. Začetek organiziranega nastopanja in boja za pravice izbrisanih sega v leto 2002, ko je pogumni Aleksandar Todorović ustanovil prvo društvo izbrisanih prebivalcev Slovenije, briljantni pravnik Matevž Krivic pa je s težko artilerijo svoje lucidne pravne logike javno razgaljal to množično diskriminacijo. Izbrisanim smo se pridružili aktivisti iz tedanjega antiglobalističnega gibanja (skupina *Dost je!*) ter nekateri pisatelji in kulturniki. Po dolgih letih polemik se je Katarina Kresal, ministrica za notranje zadeve v vladi Boruta Pahorja (2008–11), izborila za zakon o odpravi krivic, prizadejanih izbrisanim. A slovenski politični esteblišment je celo po tem koraku vztrajno bojkotiral pravice izbrisanih. Zato je odločitev Evropskega sodišča za človekove pravice iz Strasbourga, ki je obsodilo Slovenijo zaradi kršitev pravic šestim izbrisanim ter naložilo naši državi ureditev tega vprašanja z vsemi preostalimi, toliko pomembnejša. Naravnost neverjetno je, da si nekateri najvišji slovenski politiki še zmeraj dovolijo rasistične izpade na račun izbrisanih in odkrito zasmehovanje odločitve Evropskega sodišča.

V okviru tega članka ni mogoče izčrpno analizirati peklenske logike, ki vodi velik del slovenskega političnega razreda in državne administracije pri tej sistematični rasistični politiki. Uporabljam hude izraze – *peklensko*, *perverzno*, *pošastno*, *etnično čiščenje* itd. –, vendar jih je treba razumeti upoštevanje opozorilo o »*banalnosti zla*«, ki ga je

Hannah Arendt zapisala ob sojenju nacističnemu zločincu Eichmannu, enem izmed »najbolj učinkovitih uradnikov« pri »končni rešitvi« judovskega vprašanja v drugi svetovni vojni. Slovenski politiki, ki so sprejeli ukrep izbrisa, in številni uradniki, ki so luknjali dokumente in dobesedno preluknjali življenja toliko ljudem, so še zmeraj prepričani, da niso zagrešili ničesar slabega, da so le opravljali svojo dolžnost.

Izbris februarja 1992 je najbrž treba postaviti v kontekst osamosvojitve Slovenije in pretirane, mestoma histerične potrebe tedanjega slovenskega političnega vodstva, da se na vse mogoče načine čim bolj oddalji od nekdanje Jugoslavije. Novoustanovljena slovenska država je hotela vzpostaviti popoln nadzor nad svojimi državljani. Prebivalcem, ki so po poreklu izvirali iz drugih krajev nekdanje skupne države, je Slovenija resda ponudila, da zaprosijo za slovensko državljanstvo, vendar je bil rok za ureditev tega statusa nenormalno kratek (le šest mesecev). Mnogi prebivalci v kaosu dramatičnih dogodkov l. 1991 niso bili niti obveščeni o svojih možnostih in pravicah. Po k sreči kratki vojni na Slovenskem je izbruhnila neprimerno bolj krvava vojna na Hrvaškem, situacija v Bosni in Hercegovini pa se je nevarno zaostrovala, zato so imeli mnogi ljudje težave s pridobivanjem zahtevanih dokumentov v svojih rojstnih občinah. Slovenski nacionalisti na izbrisane pogosto naslavljajo očitek, da niso zaprosili za slovensko državljanstvo zaradi »političnega špekuliranja«, kaj bo zanje bolje. Mnogi izbrisani so se najbrž res obotavljali, kaj storiti, vendar menim, da je bila njihova negotovost v danih okoliščinah popolnoma človeška: v drugi polovici l. 1991 je marsikdo še zmeraj verjel, da je najmanj tvegano ohraniti jugoslovanski potni list. Vse to je mogoče razumeti, če pomislimo, da je večina izbrisanih imela sorodnike v drugih republikah nekdanje skupne države.

Pomenljiv je način, kako so zagovorniki izbrisa opisovali izbrisane:

»izdajalci« slovenskega ljudstva, »saboterji« slovenske države in nacionalnih interesov, »agresorji« na Slovenijo. Gre za strašljivo konstrukcijo »sovražnika«. Javno podobo izbrisanih so zožili na oficirje agresorske jugoslovanske armade ter povsem izbrisali bolečo resnico, da je največje število izbrisanih sodilo v kategorijo šibkih in najšibkejših – otrok, žená, starejših ...

Okoli l. 2004, ko sem se tudi sam intenzivno angažiral v boju za pravice izbrisanih, je slovenska družba stopila v novo fazo, ki bi jo lahko poimenoval »brisanje izbrisa«. Ta naknadna, nevarna dinamika demoniziranja izbrisanih je bila povezana z vstopom Slovenije v Evropsko unijo. Slovenci smo takrat – kljub večinski podpori evropski integraciji – doživeli identitetno krizo. V vzdušju negotovosti glede usode Slovenije v novi nadnacionalni skupnosti so rasisti aktivirali celoten register vzorca »ogroženega ljudstva«, ki ga nosimo v kolektivnem nezavednem zaradi težavne zgodovine zatiranja s strani močnejših sosedov. Spričo popolne odsotnosti zunanega sovražnika si je bilo treba za sprožitev tega mehanizma izmisliti notranjega sovražnika: izbrisani so bili kot nalašč za ta namen. Slovenska demokratska stranka na čelu z Janezom Janšo je na volitvah jeseni 2004 zmagala ravno na valu rasizma, ki ga je z sprožila s sramotnim referendumom aprila tega leta, tik pred vstopom Slovenije v EU. Nezaslišano je, da je slovenski parlament sploh dovolil ta referendum, ki je bil problematičen tako z etičnega kot s pravnega vidika, saj je na njem večina odločala o pravicah manjšine. Številni slovenski državljani smo ta referendum bojkotirali; udeležilo se ga je le 35 % volilnih upravičencev, vendar se je velika večina glasujočih (teh je bilo za 33 % celotnega volilnega telesa) izrekla proti pravicam izbrisanih. In čeprav referendum ni bil obvezujoč za zakonodajalca in torej formalno ni imel pravnih posledic, je razkril skrb zbujajoče

rasistične težnje dela slovenskega prebivalstva, omogočil pa je tudi naskok stranke SDS na oblast ter vzpostavitev prve Janševe vlade (2004–2008).

Ob pisanju pričujočega članka sem našel plakat, s katerim smo pozivali na manifestacijo *Izbrisani s(m)o naši* spomladi 2004. Napisal in podpisal sem ga kot podpredsednik Mednarodnega PEN-a, sopodpisnika pa sta bila Aleksandar Todorović kot predsednik Društva izbrisanih in Forum za levo:

Spoštovani sodržavljani in sodržavljanke, cenjeni prebivalci in prebivalke Slovenije!

Pozivamo Vas, da se udeležite zborovanja za pravice in dostojanstvo izbrisanih, ki bo v sredo, 31. marca 2004, (pet minut pred dvanajsto!) na Prešernovem trgu v Ljubljani. Naslov zborovanja in naše temeljno geslo je: IZBRISANI S(M)O NAŠI!

Naša pobuda je motivirana z etičnimi, in ne strankarsko političnimi razlogi. Manifestacija je zasnovana zunaj strankarskih interesov in logike, saj so nas dogodki zadnjih let in mesecev prepričali, da so VSE slovenske politične stranke bolj ali manj soudeležene pri množičnem kršenju človeških pravic, ki se je zgodilo izbrisanim: nekatere z agresivno ksenofobno politiko, druge pa s pripravljenostjo na barantanje o stvareh, o katerih se kratko malo ne sme barantati.

Človeško dostojanstvo izbrisanih bomo najbolje potrdili z dostojanstvom kulture: vrsta osebnosti iz umetniškega, znanstvenega in javnega življenja bo s svojimi solidarnostnimi izjavami zastavila svoje ime in ugled za pravice izbrisanih. Histeriji politikov, ki netijo šovinistične strasti, bomo zoperstavili domišljijo, njihovim manipulacijam solidarnost, njihovim pritiskom in grožnjam zahtevo po brezpogojnem spoštovanju človekovih pravic, njihovemu rasizmu neomajno zavest o enakosti vseh ljudi pod zvezdami!

Nekaj dni pred vsiljenim in povsem nepotrebnim referendumom bomo vzpostavili najširšo možno demokratično fronto, v katero vabimo vse sodržavljanke in sodržavljane, prebivalke in prebivalce Slovenije, ki niste ravnodušni do trpljenja soljudi in Vam ni vseeno, kakšna bo prihodnost naše dežele. Vprašanje pravic izbrisanih je pravno in politično, kulturno in zgodovinsko razvodje: na eni strani pot v Evropo, demokracijo in prihodnost, na drugi strani pa pot v samozadostno provinco, nesvobodo, preteklost.

Tisti, ki nam ni vseeno, tisti, ki verjamemo v dostojanstvo vseh ljudi, se bomo zbrali pred Prešernovim spomenikom v sredo, 31. marca, pet pred dvanajsto! S srci, ki čutijo, z glavami, ki mislijo!

Za temi besedami še zmeraj stojim. Angažma za izbrisane sem drago plačal in ga še zmeraj plačujem, čeprav svojih težav sploh ne morem primerjati z usodo izbrisanih. Prejemal sem grozilna pisma, na literarnem večeru na Koroškem sem bil fizično napaden med branjem svojih prevodov trubadurskih pesmi iz 12. stoletja, avto so mi večkrat poškodovali, na okrogli mizi komercialne televizije POP TV pa je občinstvo kričalo, da bodo sežgali moje knjige. Rumeni tisk me zaradi izbrisanih še zmeraj pogosto zmerja z izdajalcem in me poziva, naj zapustim Slovenijo.

O izbrisanih sem veliko pisal, vendar teh besedil večinoma nisem mogel objaviti. Pomenljiva je usoda v verzih napisane moralitete *Bris*, v kateri se principi temè pod Satanovim vodstvom na telekonferenci odločijo, da bodo poslali padlega angela Luciferja, hudičevko Astarto in »dobrega hudiča« Beliala v Slovenijo, da okužijo to »podobo raja« z rasizmom zoper izbrisane. Igro sem poslal večini slovenskih gledališč; nihče mi nikoli ni odgovoril, intendanti pa so me prenehali pozdravljati na cesti. Morda igra ni dobra; a navdaja me hudobno veselje, da sem – sonetist v starejših srednjih letih – bil sposoben

napisati tako škandalozno besedilo.

Zaradi vsega povedanega sem toliko bolj vesel, da Prašernovo gledališče v Kranju pod režijskim vodstvom Oliverja Frljiča uprizarja dramo izbrisanih. Pozdravljam to etično, državljansko in umetniško dejanje!

Dr. Boštjan M. Turk, profesorski kolega z ljubljanske Filozofske fakultete, me je v *Reporterju*, osrednjem glasilu slovenskega rasizma, demoniziral zaradi pesmi *Izbrisani* (iz zbirke *Obredi slovesa*, 2005), čes da gre za najbolj sramotno pesem v zgodovini slovenske poezije. Naj pričujoči članek sklenem s to svojo sramoto, na katero sem ponosen.

IZBRISANI

*Najhuje se je posloviti in ostati.
V istem mestu. Na isti cesti. V isti
hiši. Obstati pred zaklenjenimi vrati
z zamenjano ključavnico, nečisti,*

*nevidni sosed. Človek brez pravice
do sebe. Tujec sredi hrupne množice.
Vsi vedo, kako. On ne. Ne pozna resnice
in ne zna prestopiti čarne krožnice.*

*Čeprav doma, vsi pravijo, da je na tujem.
Izgnan globoko vase, kjer potuje.
Notranja emigracija je strašna veda.*

*Morda bo treba stran. Morda bo treba
dokončno izpod sence tega žleba.
Morda ta meja ni tako visoka.*

*Morda na drugi strani čaka roka.
Tam bo vse to nekoč na glas povedal.
Njegov je molk, njegova je beseda.*

Spoštovani gospod Igor Bavčar!

V Prešernovem gledališču Kranj pripravljamo predstavo na temo izbrisanih z naslovom 25.671 v režiji Oliverja Frlička (premiera bo 21. marca). Ker problematiko izbrisanih gotovo dobro poznate, saj ste bili v tistem času notranji minister RS, bi vas v imenu Prešernovega gledališča prosila za krajši članek oziroma tekst za naš gledališki list (okrog 5.000 znakov), s katerim bi pojasnili in osvetlili dogodke v zvezi s 26. 2. 1992 (ko je bil tistim, ki za državljanstvo niso zaprosili ali le-tega niso uspeli pridobiti, odvzet status stalnih prebivalcev Slovenije ter so za njih začele veljati odločbe Zakona o tujcih) in seveda, kako gledate na problematiko izbrisanih z današnje perspektive. Če je mogoče, bi vas prosila, da mi članek pošljete do 11. marca. Za sodelovanje se vam že vnaprej najlepše zahvaljujem! Lep pozdrav,

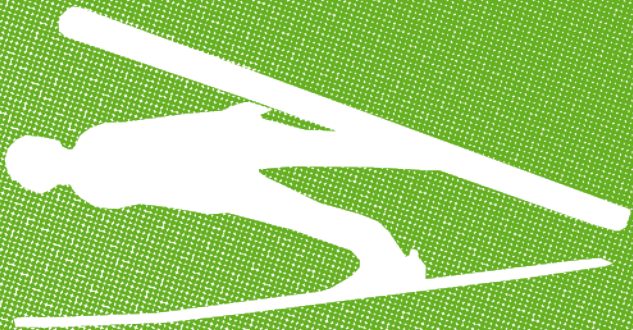
Marinka Poštrak

Spoštovana ga. Poštrak,

odločitev ustavnega sodišča je potrebno spoštovati, tako sem gledal in gledam na to »problematiko«, kot ji pravite, za vabilo se vam zahvaljujem in se nanj ne bom odzval,

pozdrav,
Igor Bavčar

Odgovor Igorja Bavčarja na povabilo, da bi napisal članek o problematiki izbrisanih za gledališki list

Zdaj se zdi, kot da sem mrtev, kot da me ni. Zopet sem tujec. Zdaj sem tujec. Zdaj sem res tujec, tudi po statusu. Biti v takem stanju ni prijetno, saj nikamor ne spadaš. Imam občutek, da je odnos države do mene tak, kot sta ga imela oče in mama – lahko bi mi pomagala, pa nista, vendar jima tega ne zamerim. Tako je bilo njuno mnenje in na to ne morem vplivati. Sedaj čakam, kako se bodo stvari odvijele, in upam na najboljše.

Zgodbe izbrisanih prebivalcev • Založba Sanje, d. o. o., 2011 • Uredili Uršula Lipovec Čebren in Jelka Zorn • Ttujec že vse življenje • Avtorji: Eva Grčar, Juš Kovač in Marko

Matevž Krivic PISMO*

Spoštovana gospa S.!

Vaše presenečenje nad mojo reakcijo¹ me ne preseneča – je samo še en dokaz meni že dolgo znanega dejstva, kako površno in včasih napačno tudi dobronamerni ljudje razumejo zapleteni problem izbrisa. Tudi mnogi izbrisani sami dolgo niso razumeli, kaj se jim je pravzaprav zgodilo in zakaj – in ni jih malo, ki tega še danes ne razumejo. A večini nam je v zadnjih desetih letih vendarle uspelo pojasniti, da temeljna krivica, ki se jim je zgodila, ni bila nepridobitev državljanstva – čeprav je bilo hudo kaznivo dejanje (a nekaznovano, ker je bilo odkrito deset let prepozno) že to, da so kasnejše »izbrisane«, ki so ure dolgo čakali v vrstah pred okenci, da bi pravočasno vložili prošnje za državljanstvo, od tam odslovlili (včasih celo surovo odgnali), ker prošnji takrat niso mogli priložiti svojih dokumentov iz Bosne ali Srbije, ki so jim bili takrat nedosegljivi. Uradniki bi bili namreč po zakonu dolžni sprejemati v obravnavo tudi nepopolne prošnje in prava neuke stranke o tem poučiti, namesto tega pa so jih od okenc odslovlili ali odgnali – kar je bilo kaznivo dejanje (ne le za izvajalce tega početja, ampak še toliko bolj za tiste na MNZ, ki so podrejenim uradnikom po vsej Sloveniji naročili, naj tako ravnajo). Toda to še ni bil »izbris« – to je bila šele »predigra izbrisa«.

Od teh 25.000 »južnjakov«, ki so takrat ostali brez slovenskega državljanstva, je verjetno celo večina ostala brez njega na zgoraj opisani način (torej zaradi kaznivega ravnanja državnih uradnikov!), drugi

pa zato, ker za to možnost pridobitve državljanstva v svoji neukosti (tistih 170.000 bolj izobraženih ali bolj spretnih in vestnih so si namreč državljanstvo pravočasno zagotovili) bodisi sploh niso vedeli bodisi so (napačno) mislili, da bodo s prošnjo za slovensko državljanstvo izgubili svoje prejšnje državljanstvo, kar pa sploh ni bilo res. Ne glede na to, zakaj je takrat kdo od njih ostal brez državljanstva, smo v Društvu izbrisanih, ustanovljenem leta 2002, vse opozarjali, da je bila ta možnost takrat pač zamujena, da je leta 2002 ni več – da pa zahtevamo, da jim država vrne tisto, kar jim je takrat nezakonito ODVZELA, to pa je bil status stalnega (zakonitega) prebivalca Slovenije (ne status državljan). Državljanstvo Slovenije jim ni bilo odvzeto (saj ga do takrat niso imeli) – odvzet pa jim je bil status stalnega prebivalca, in s tem vse pravice, ki so na ta status vezane – to pa so praktično vse socialne in podobne pravice (le volilna pravica pripada samo državljanom). Prav zato je ta nezakoniti izbris te ljudi tako hudo prizadel – neprimerno huje kot zgolj nepridobitev državljanstva.

Sem razložil dovolj razumljivo? Če nisem, povejte, kaj še ni jasno, da še kaj dopolnim, če je treba. Ali sedaj razumete, zakaj je hudo zavajajoče, če ste (pa čeprav z najboljšim namenom) napisali: *»Ker niso vložili zahtevka za državljanstvo, so, v nasprotju z drugimi tujci, ki so ravnali enako, ostali brez stalnega prebivališča.«* Drugi tujci v tej točki pravzaprav enako niti niso mogli ravnati, saj jim možnost pridobitve slovenskega državljanstva niti ni bila ponujena – ustavno sodišče je tu naredilo drugačno (utemeljeno) primerjavo: drugi tujci so svoj status stalnih prebivalcev Slovenije zadržali avtomatično, brez vsakih prošenj itd. – in enako bi moralo veljati tudi za tako imenovane »jugotujce«, torej za državljanke bivše SFRJ, ki so 26. 2. 1992 iz državljanov prejšnje skupne države čez noč postali v Sloveniji tujci. Če vmes niso pridobili slovenskega državljanstva (pustimo ob strani razlog, zakaj ne), je bila

ta posledica (da so 26. 2. 1992 avtomatično prešli v status tujcev) povsem normalna in zakonita. Nezakonito (in naravnost škandalozno) pa je bilo to, da jim je država ob tem prehodu iz državljanstva v tujski status povsem **nezakonito odvzela** (lahko bi rekli kar »ukradla«) njihov dotedanji zakoniti status stalnih prebivalcev Slovenije z vsemi socialnimi pravicami.

Kot vidite, sem porabil tri relativno dolge in zapletene odstavke za to, da sem vam (upam, da razumljivo) razložil, kaj se je pravzaprav zgodilo – **zakaj** je bil izbris nezakonito in sramotno dejanje – in zakaj sedaj izbrisani upravičeno zahtevajo povrnitev škode, ki jim je bila s tem povzročena. In zakaj jim je to sedaj priznalo tudi Evropsko sodišče za človekove pravice. Zagrizeni nasprotniki izbrisanih pa so nasproti temu 20 let zavajali javnost z demagoško trditvijo, da so bili ti ljudje izbrisani zato, ker niso zaprosili za državljanstvo – s hujskaško tezo: »Prav jim je, sami so si krivi za to, kar se jim je zgodilo – a zdaj naj bi pa za to dobili še odškodnino?!« Vi (MMC) seveda v svojem prispevku nikakor niste zastopali takih hujskaških tez – le naivno (ali zaradi površnosti in preslabe informiranosti) ste nasedli gornji zgrešeni tezi in ste jo »podkrepili« še z drugače simpatično narejeno risanko. Vsi ti vaši prispevki so bili kot celota torej brez dvoma dobronamerni – toda, saj poznate tisti znani rek, da je tudi pot v pekel lahko »tlakovana z dobrimi nameni«. In če je na tej poti luknja, ki jo je »tlakovalec« spregledal, lahko vanjo popotnik pade in si zlomi nogo. Oziroma v našem primeru: zlonamerni in hujskaški komentatorji tega prispevka na MMC so (hote ali nehote) »spregledali« vso dobronamerno vsebino tega prispevka, njegova »luknja« (napačna predstavitev vzroka za izbris in tega, zakaj je bilo to nezakonito in vredno obsodbe) pa jim je prišla prav, da so se ob njej počutili potrjene v laži, ki jo razširjajo že 20 let.

Hvalevreden je poskus, da bi zapletene stvari ljudem razložili na preprost način – s simpatično risanko še toliko bolj. Toda z gornjo razlago sem vam skušal pojasniti, da se včasih zgodijo tudi stvari, ki jih je do stopnje »risanke« zelo težko ali celo nemogoče poenostaviti. No, kakšnemu mojstru bo (pri predstavljanju izbrisa otrokom) morda to kdaj vendarle uspelo – ampak poprej, preden se bo take poenostavitve lotil, bo moral ta resnično zapleteni problem res dobro preučiti in spoznati.

Hvala za vaš trud, dosedanji in bodoči – in lepo pozdravljeni!

Matevž Krivic,

(bivši ustavni sodnik in član Izvršnega odbora Društva izbrisanih prebivalcev Slovenije)

* Objavljeno pismo Matevža Krivica v neki nedavni korespondenci, v katerem je avtor skušal na čim bolj preprost način pojasniti nekatera vprašanja glede izbrisa, na katera si mnogi še danes ne znajo odgovoriti.

¹ Gre za korespondenco, ki se je razvila ob objavi nekega sporočila na spletni strani Multimedijskega centra RTV SLO o problemu izbrisanih.

»Mi odškodninske sheme že imamo v tej državi za žrtve vojnega, povojnega nasilja in še za koga. Tisti, ki so doživeli Dachau, Rab ali kaj podobnega, so v tej državi dobili izplačano 1,3 evra na dan,« pojasnjuje minister za notranje zadeve Vinko Gorenak in dodaja: »Jaz pa lahko 'direktno' rečem, da ne vidim razloga, da bi izbrisani dobili več kot tisti, ki so trpeli v Dachau ali na Rabu.«

Vinko Gorenak, 3. februar 2013

MMC RTV SLO/Televizija Slovenija

Borut Mekina

IZBRISANI OSAMOSVOJITELJI

Pred približno desetimi leti, ko smo novinarji poskušali doumeti, kaj se je zgodilo, sem obiskal neko gospo. Bil sem v njeni dnevni sobi, nekje v Trbovljah, kjer mi je poskušala pojasniti svojo težavo. Njena zgodba je bila zapletena, težko razumljiva in zmedena. Poskušal sem razvozlati, ali je bila težava v sistemu ali je bila sama kriva za svojo kalvarijo. V nekem trenutku razlagi nisem več sledil, pogledal sem okrog in se zavedel, da pred mano leži sedem fasciklov dokumentacije. Dopisov, odločb, izpiskov, pisem, prošenj ... z upravne enote, ministrstva, ZPIZ-a, komunale, občine. Pisali so uradniki: od ministrstva do lokalne knjižnice. Teh sedem fasciklov bi še največje dvomljivce prepričalo, da se je nekaterim v prvih letih po ustanovitvi države zgodila velika krivica.

To je bil torej izbris. Izbris je bil zahrbtnen način, s katerim se je država z vso silo postavila po robu določenim ljudem. Nekaj let kasneje smo razumeli, kaj se je zgodilo. V podrobnostih so bile posledice izbrisa zapletene, kajti s stalnim prebivališčem, ki so jim ga odvzeli, je povezanih več kot 25 med seboj odvisnih pravic (od otroškega dodatka do zaposlitve). Preprosto povedano: po osamosvojitvi je Slovenija bivšim Jugoslovanom, ki so imeli v Sloveniji stalno prebivališče in niso zaprosili za državljanstvo, stalno prebivališče odvzela. Kitajcem, Avstralcem, Angležem, Nemcem in drugim, ki so imeli tedaj stalno prebivališče v Sloveniji, se to ni zgodilo. Ti so prebivališče obdržali. Lahko so obdržali svoje službe, svoja stanovanja in svoje izkaznice.

Zakaj si nova slovenska politična elita ni upala izbrisati Kitajcev?

Je bil izbris napaka? Ne. Leta 1990, ko so v treh zborih nekdanje skupščine sprejemali prvo osamosvojitveno zakonodajo, je bilo še delavcu Muharemu Boliću, ki je bil delavski delegat v zboru združenega dela, jasno, kaj se bo zgodilo. S kančkom ironije je vprašal predstavnika notranjega ministrstva, ki ga je tedaj vodil Igor Bavčar: »Jaz bi gospoda samo vprašal, kaj bo z delavci, ki so v samskih domovih, ki niso stalno prijavljeni, imajo pa delo in so tukaj stalno zaposleni.« No, teh delavcev so se nato rešili. Igor Bavčar je leta 1992 na zaprti seji vlade dejal, da se mora vlada odločiti. Ali naj država delu ljudi odvzame stalno prebivališče ali ne. Sam je bil za to, da se jim prebivališče odvzame. Tudi zato, ker naj bi bilo to za Slovenijo ceneje.

Slovenija se je osamosvojila zato, ker so v Jugoslaviji začeli kršiti človekove pravice. Izbris pa je bila, kot vemo danes, največja posamična in množična kršitev človekovih pravic. Kako velika blatna packa je to za državo? Izbris se je zgodil tako, da so v četrtek, 27. februarja 1992, zgodaj zjutraj vsi občinski upravni organi po telefaksu iz Ljubljane prejeli depešo št. 0016/4-14968, ki jo je podpisal Slavko Debelak, tedanji podsekretar in direktor uprave za upravno-pravne zadeve notranjega ministrstva. V njej je Debeljak med drugim zapisal, da morajo »pooblaščené uradne osebe« izbrisane napotiti čez državno mejo »brez kakršnekoli odločbe upravnega organa«. Toda policisti so se temu upirali. Očetov in mater, ki so jih dolgo časa poznali, niso hoteli kar tako pošiljati na drugo stran meje, kjer je divjala vojna. Policisti so intuitivno človekove pravice bolj razumeli kot njihovi tedanji šefi.

Izbris je seveda velika blatna packa za novo državo. A zaslugo za to, da packa ni še večja – kajti zgodba bi se lahko končala še veliko bolj tragično, z množičnimi deportacijami –, imajo tudi ti policisti in uradniki, ki se jim je upirala vest. Zaslugo za to imajo mnogi, ki so se

uprli prevladujočemu javnemu mnenju, vse do ustavnih sodnikov, ki so z znano odločbo nasprotovali populizmu leve in desne politike. In seveda, zasluge za to imajo tudi sami izbrisani, ki so zbrali pogum, ustanovili svoje društvo in šli v javnost. Ta birokratski boj je bil zanje verjetno brezploden – z odškodninami ali brez njih jim na koncu od življenj ni ostalo kaj veliko. So pa naredili veliko za Slovenijo. Za to, da v državi tega nismo pometli pod preprogo.

Zgodba o izbrisanih je še en dokaz, da brez boja za pravice ne gre. In da alternativa obstaja. Reče se ji kritično in aktivno državljanstvo. Zato: hvala jim! Tudi oni bi morali dobiti svoj spomenik.

Borut Mekina je novinar revije Mladina

Spominjam se, da nekateri Slovenci niso bili ravno zadovoljni, če si jim rekel Balkanec ali pa da je v njem malo cigojnerja, južnega, balkanskega. In potem sem rekel: »Jaz sem Bosanec, čefur, čapac, kar ti paše, ni problema, tukaj sem, lahko mi poveš.« Rekel sem: »Komu si pa ti podoben s to svojo mentaliteto? Daj sebe v kak koš, predal, sebe nekam določi. Mene si določil.« Strinjam se, jaz sem ta, neki Balkanec, južnjak, primitivec. Ampak daj, sebe določi. In potem mu ni prav, če mu rečem, saj ti si pa s svojo mentaliteto podoben Avstrijcu, Korošču. Sebe etiketiraj, jaz bom pa sebe. Nočeš biti Balkanec, nočeš biti podoben južnjakom, nočeš biti eksjugoslovanski cigojner, nočeš biti Avstrijec, nočeš biti to. Pa kaj si? Mogoče si pa ti za Avstrijca čefur. Ti si pa avstrijski čefur. Tudi ti nekam spadaš.

Zgodbe izbrisanih prebivalcev • Založba Sanje, d. o. o., 2011 • Uredili Uršula Lipovec Čebren in Jelka Zorn • Jaz sem tisto, kar tebi paše • Avtorji: Tamara Crnkovič, Jan Krmelj in Miškočin

Uršula Lipovec Čebtron

NAJPREJ SMO BILI MI IZBRISANI, ZDAJ STE IZBRISANI TUDI VI!

Prred nekaj dnevi me je ustavil znanec in me – po hitri izmenjavi informacij o vremenu in skupnih prijateljih – malce razdraženo vprašal: »Daj, povej mi, zakaj se moramo že 21 let ukvarjati z izbrisanimi. V Sloveniji imamo zdaj druge probleme.« Čeprav se je v nadaljevanju pogovora izkazalo, da je bilo to zgolj retorično vprašanje in znanca moj odgovor pravzaprav ni zanimal, se mi je zdelo njegova misel zanimiva.

Znančevo prepričanje, da se z izbrisanimi ukvarjamo 21 let, ne drži. Vse do leta 2002 je bil izbris tabuiziran – velika večina pristojnih institucij in medijev je prikrivala ta problem ter s tem sodelovala pri deset let trajajočem kolektivnem zanikanju izbrisa in njegovih posledic. Šele izbrisani sami so prekinili s to tradicijo molka in s samoorganiziranimi akcijami začeli opozarjati na svojo nevzdržno situacijo. Čeprav je bil v naslednjih letih izbris ena od medijsko najbolj izpostavljenih tem, so oblasti, v sozvočju z mediji, zanikanje izbrisa spremenile v kampanjo diskreditacije izbrisanih, pri čemer so podajale neresnične informacije o izbrisu in izbrisane sistematično denigrirale kot »kalkulatorje«, »prevarante« in »agresorje«. Šele po letu 2007 so oblasti – zaradi strahu pred obsodbo na Evropskem sodišču za človekove pravice – začele izbris in izbrisane predstavljati v manj popačeni podobi.

V tem času so si prebivalci in prebivalke predstavo o izbrisu ustvarjali na osnovi množstva različnih, kontradiktornih informacij, med katerimi so bile mnoge povsem sprevržene. Zato ni čudno, da so danes – tako kot moj znanec – ob izrazu izbris razdraženi in nejevoljni, saj se jim zdi, da je bilo tej temi v javnosti namenjeno veliko prostora in jo dovolj poznajo. Pa jo res? Iz obstoječih raziskav med naključno izbranimi sogovorniki in sogovornicami lahko slutimo, da le majhen del prebivalcev razume razloge in potek izbrisa, zato ne preseneča, da mnogi še 21 let po izbrisu nasedajo različnim neresničnim informacijam.

A pomislimo: če bi resnica o izbrisu že pred 21 leti prišla na dan, bi bila današnja situacija popolnoma drugačna. Verjetno bi se ta problematika začela veliko prej reševati, izbrisani bi se lažje soočali s posledicami izbrisa, preostali prebivalci in prebivalke pa bi imeli manj trdovraten občutek kolektivne krivde, da smo toliko let (nehote) sodelovali v množični kršitvi človekovih pravic. Zagotovo bi bila ta tema danes medijsko manj aktualna, morda bi o njej razpravljali le na znanstvenih srečanjih o polpretekli zgodovini Slovenije ali se z njo srečali v katerem od osnovnošolskih učbenikov.

In vendar bi se lahko zgodilo tudi nasprotno: za izbris običajni prebivalci in prebivalke ne bi nikoli izvedeli. Mnogi izbrisani so bili namreč po izbrisu deportirani iz Slovenije ali pa so to državo zapustili prostovoljno, ker brez pravnega statusa in vseh drugih pravic tu niso zmogli preživeti. Tisti, ki so ostali, so v prvih letih po izbrisu mislili, da je to njihov individualni problem, saj niso niti slutili, da je v podobni situaciji več kot 25.000 oseb. Povsem naključno so se prepoznali, si začeli izmenjevati informacije in zbrali dovolj poguma za aktivistično delovanje. Brez teh naključnih srečanj in njihovega

dolgoletnega boja za povrnitve pravic bi izbris morda za vedno ostal prikrit javnosti.

Čeprav je torej res, da se – po razkritju resnice o izbrisu – v zadnjih letih veliko ukvarjamo z izbrisom, pa ne morem pristati na znančevno trditev, da se veliko ukvarjamo z izbrisanimi: izbris je osrednja tema, izbrisani pa zelo postranska. Posamezne zgodbe izbrisanih so sicer objavljene v medijih in znanstvenih publikacijah, a večina pozornosti raziskovalcev in raziskovalk je namenjena iskanju razlogov za izbris in analiziranju poteka izbrisa. Avtorji in avtorice so si enotni, da je izbris posledica nacionalistične, rasistične logike, ki je ob konstituiranju nove države prevladala. Slovenija se ni vzpostavila kot država vseh prebivalcev in prebivalk Slovenije, temveč kot država Slovencev – to se kaže že v tem, da so slovenski prebivalci dobili državljanstvo avtomatično, vsi drugi pa so morali zanj zaprositi. Nacionalistični oblastniki pa so šli še dlje: tistim, ki niso zaprosili za državljanstvo novonastale države (ali so jim državljanstvo zavrnilo), so izbrisali status stalnega prebivalca – brez njihove vednosti, brez možnosti pritožbe. Proučevalci izbrisa soglašajo, da gre za povsem nezakonit, neustaven akt, za največjo kršitev človekovih pravic v samostojni Sloveniji. Kljub velikemu pomenu, ki ga ima razprava o vzrokih in poteku izbrisa, pa so v teh razmišljanjih izbrisani uporabljeni zgolj kot primer, kot sredstvo, da se skozi soočamo s temnimi platmi osamosvojitve, obsojamo nacionalizem, odsotnost pravne države in politike, odgovorne za izbris, ki ostajajo nekažnovani ipd. In vendar ni dobro, če v tem razmišljanju ne vidimo, ne opazimo izbrisanih. Ne le zato, ker s tem spregledamo konkretne osebe in njihove življenjske situacije, temveč tudi zato, ker ne dojamemo, da izbris ni le lekcija naše temne plati preteklosti, temveč lahko postane tudi lekcija temne plati prihodnosti.

Ko moj znanec omenja, da imamo v Sloveniji »zdaj druge probleme«, verjetno ne zazna, da gre v osnovi za podobne probleme, s katerimi so se – v veliko bolj drastični obliki – srečevali izbrisani. Trend neoliberalnih ukrepov so najprej občutili prav izbrisani, šele kasneje tudi drugi prebivalci in prebivalke. Ko so izbrisani po izbrisu množično izgubljali službe in se kasneje zaposlovali na črno (ali na osnovi različnih kratkotrajnih pogodb), so bili prva prekerizirana skupina prebivalcev in prebivalk, s katerimi so delodajalci razpolagali po mili volji ter sistematično kršili delavske pravice. Ko so z izbrisom izgubili možnost zdravstvenega zavarovanja, so v zdravstvene ustanove vstopali kot nezavarovane osebe in pri tem – veliko pred ostalimi državljani in državljankami – občutili, kaj pomeni nedostopno in nekvolitno zdravstvo. Prav tako so izbrisani študentje že pred dvajsetimi leti vedeli, kaj pomeni izgubiti štipendijo, izbrisani upokojenci pa so doživeli izgubo pokojnine. Podobnih primerov je še veliko, a vsi kažejo na to, da so bile izkušnje izbrisanih glasnik tistega, kar se pozneje dogaja mnogi prebivalcem in prebivalkam te dežele.

»Najprej smo bili mi izbrisani, zdaj ste izbrisani tudi vi,« poudarjajo izbrisani aktivisti na vstajah v Ljubljani. Ko se ukvarjamo z njihovimi izkušnjami, zagotovo bolje razumemo krivice, ki so (ali bodo) doletele tudi nas, obenem pa lahko prepoznamo in preizkusimo različne oblike upora, ki so jih skozi leta vztrajno razvijali. Ena od oblik upora je bila tudi gledališka predstava *Izbrisani* d. o. o., ki jo je pred leti režiral Franci Slak in v kateri so igrali izbrisani. S tem ko se tema izbrisanih znova vrača na odrske deske, je to pomembna priložnost za obsodbo izbrisa, ki so ga doživeli izbrisani, obenem pa za razkrivanje vseh tistih izbrisov, ki jih doživljajo prebivalci in prebivalke Slovenije danes.

Lojze Peterle

ODGOVOR LOJZETA PETERLETA NA PO- VABILO, DA NAPIŠE ČLANEK O PROBLE- MATIKI IZBRISANIH

Bil sem predsednik vlade v odhajanju, ko so se z administrativno odločitvijo tisti Neslovenci, ki niso sprejeli slovenskega državljanstva, uvrstili med tujce, nisem pa niti avtor te odločitve niti o tem ni odločala vlada.

To se je zgodilo v napetem zgodovinskem in politično občutljivem času, v katerem ni manjkalo groženj iz Beograda – ne pozabimo, da nas je napadla Jugoslovanka ljudska armada. Iz današnje perspektive pa je težko razumeti, zakaj se zadeva vse do danes še ni uredila.

Nova država je takrat morala urediti tudi status priseljencev. To vprašanje se je v času Miloševića in njegovih načrtov videlo precej drugače kot danes. Zakon je sprejel parlament, vlada pa na njegovi podlagi leta 1991 in 1992 ni niti načrtovala nobenega kratenja človekovih pravic niti sprejela nobenih tovrstnih odločitev. Če bi imeli kakšne druge namene, ne bi tako velikodušno ponudili možnosti pridobitve slovenskega državljanstva, ki jo je velika večina priseljenih iz drugih republik bivše Jugoslavije tudi uporabila.

Navznoter in pred mednarodno skupnostjo smo hoteli imeti jasno formalno sliko prebivalstva. Ukrepi na administrativni ravni so bili sprejeti na podlagi razumevanja zadevnega zakona. Sam kot predsednik vlade nisem vplival na administrativno raven.

Ker se v tistem času s svojo zgodbo name ni obrnil nihče, takrat tudi nisem vedel za posledice take interpretacije oz. izvedbe zakona. Če bi se kdo obrnil name, bi se odzval. Ne glede na to, da se je že začela vrsta nezauptic.

Vprašanje »izbrisanih« se je pojavilo sorazmerno pozno. Precej časa je poteklo do odločitve na Ustavnem sodišču, ki je sprejelo odločitev šele februarja 1999, osem let kasneje.

Naj dodam, da smo za vstop v OZN, v Svet Evrope, v OVSE, kasneje za vstop v Evropsko zvezo in v NATO morali imeti tudi urejen odnos do človekovih pravic. Naša zakonodaja in praksa sta bili v tem smislu ocenjeni pozitivno.

Ko je Ustavno sodišče povedalo svoje, sem javno in jasno dejal, da je treba ljudem popraviti krivice, če jih je država kje res storila. Kot privrženec pravne države in vladavine prava ter kot krščanski demokrat tega mnenja nisem spremenil. Sem se pa izrekel za to, da se primeri individualno pogledajo.

Problem odgovornosti vidim v tem, da več vlad, začevši z Drnovškovo, ni operativno sledilo odločitvi ustavnega sodišča. Tudi potem ne, ko je isto sodišče leta 2003 potrdilo svojo odločitev iz leta 1999 in med drugim dodalo, da je treba »izbrisanim«, ki so že pridobili dovoljenje za stalno prebivanje v Republiki Sloveniji, z dopolnilnimi odločbami dovoljenje za prebivanje priznati od dneva izbrisa dalje. Ta odločba je ostala neizvršena sedem let.

Temu je sledil še referendum, na katerem je več kot 94 % udeležencev glasovanja nasprotovalo tehničnemu zakonu o izbrisanih.

Priložnosti za rešitev vprašanja »izbrisanih« je bilo precej, vendar je Slovenija čakala tako dolgo, da je končni pritisk za ureditev situacije prinesla odločba Evropskega sodišča. Tudi to je treba v pravni državi dosledno spoštovati.

Menim, da zadeve ne kaže posploševati, še manj nanjo gledati črno-belo, niti ni potrebno kakršnokoli radikaliziranje ali polarizirajoče politiziranje. Mislim pa, da vseh, ki se imenujejo »izbrisani«, ni možno obravnavati kot enotno kategorijo.

Velika večina Neslovencev, ki je bila takrat v Sloveniji, je svoj status tako ali drugače uredila. Odločili so se za državljanstvo ali za status tujca. Dvomim, da se ljudje ob tako občutljivem osebnem vprašanju ne bi poučili, kaj jim ena ali druga izbira prinaša.

Eni pa si statusa niso želeli urediti, ker so taktizirali in odločitev predstavljali na čas, ko bo videti, kdo bo zmagal na območju razpadajoče Jugoslavije. Med »izbrisanimi« se pojavljajo in terjajo pravico tudi taki, ki jih takrat sploh ni bilo v Sloveniji, pa tudi ljudje, ki so se bojevali proti Sloveniji. Razumem ljudi, ki so proti odškodninam v takih primerih.

Srečal pa sem osebno tudi ljudi, ki sploh niso vedeli, da jih sporni zakon zadeva, take, ki so bili premladi, da bi lahko uredili svoj status, in take, ki iz takšnih ali drugačnih razlogov sploh niso vedeli, da morajo na novo urediti svoj status.

Spomnim se srečanja s starejšim možem iz Bosne. Mirno in brez jeze mi je pojasnil svojo zgodbo in vprašal: »Zakaj ste nam to storili?« Razumel sem, da se mu je zgodila krivica. Obžalujem jo in za take primere se opravičujem.

Krivice je treba popraviti. Zavračam pa poskuse zlorabe zgodbe »izbrisanih« za majanje temeljev samostojne Slovenije in kriminaliziranje osamosvojitve.

VLADA REPUBLIKE SLOVENIJE (16. MAJ 1990–14. MAJ 1992)

Predsednik vlade

- **Alojz Peterle**

Podpredsedniki vlade

- **Mitja Malešič** – za družbene dejavnosti – izv. 16. 5. 1990
- **dr. Jože Mencinger** – za gospodarstvo – izv. 16. 5. 1990; razrešen 8. 5. 1991
- **dr. Andrej Ocvirk** – izv. 8. 5. 1991
- **dr. Leopold Šešerko** – za varstvo okolja in regionalni razvoj – izv. 16. 5. 1990

Ministri

- **Maks Bastl**, predsednik Republiškega komiteja za trgovino – imen. 16. 5. 1990; razrešen 12. 2. 1992
- **Igor Bavčar**, republiški sekretar za notranje zadeve – imen. 16. 5. 1990
- **dr. Katja Boh**, predsednica Republiškega komiteja za zdravstveno in socialno varstvo – imen. 16. 5. 1990; razrešena 15. 1. 1992
- **dr. Božidar Voljč**, minister za zdravstvo, družino in socialno varstvo – imen. 15. 1. 1992
- **Viktor Brezar**, predsednik Republiškega komiteja za drobno gospodarstvo – imen. 16. 5. 1990
- **dr. Andrej Capuder**, predsednik Republiškega komiteja za kulturo – imen. 16. 5. 1990
- **dr. Janez Dular**, član Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije,

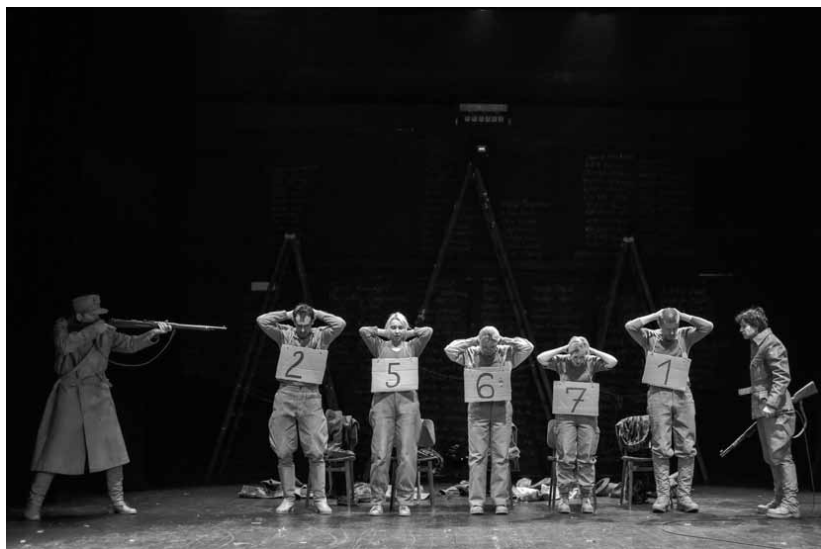
- zadolžen za vprašanja Slovencev po svetu in italijanske in madžarske narodnosti v Republiki Sloveniji – imen. 16. 5. 1990
- **Franc Godeša**, predsednik Republiškega komiteja za borbe in vojske invalide – imen. 16. 5. 1990
 - **Alojz Janko**, predsednik Republiškega komiteja za zakonodajo – imen. 16. 5. 1990
 - **Janez Janša**, republiški sekretar za ljudsko obrambo – imen. 16. 5. 1990
 - **Miha Jazbinšek**, predsednik Republiškega komiteja za varstvo okolja in urejanje prostora – imen. 16. 5. 1990
 - **Jožef Jeraj**, minister za trgovino – imen. 12. 2. 1992
 - **Stane Stanič**, predsednik Republiškega komiteja za informiranje – imen. 16. 5. 1990; razrešen 24. 4. 1991
 - **Jelko Kacin**, republiški sekretar za informiranje – imen. 24. 4. 1991
 - **Marjan Krajnc**, predsednik Republiškega komiteja za promet in zveze – imen. 16. 5. 1990
 - **dr. Marko Kranjec**, republiški sekretar za finance – imen. 16. 5. 1990; razrešen 8. 5. 1991
 - **Dušan Šešok**, republiški sekretar za finance – imen. 9. 5. 1991
 - **dr. Jožef Jakob Osterc**, predsednik Republiškega komiteja za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano – imen. 16. 5. 1990
 - **Ingo Paš**, predsednik Republiškega komiteja za turizem in gostinstvo – imen. 16. 5. 1990
 - **dr. Rajko Pirnat**, republiški sekretar za pravosodje in upravo – imen. 16. 5. 1990
 - **Jožefa Puhar**, predsednica Republiškega komiteja za delo – imen. 16. 5. 1990
 - **Izidor Rejc**, predsednik Republiškega komiteja za industrijo in gradbeništvo – imen. 16. 5. 1990
 - **dr. Dimitrij Rupel**, predsednik Republiškega komiteja za mednarodno

sodelovanje – imen. 16. 5. 1990

- **dr. Peter Tancig**, predsednik Republiškega komiteja za raziskovalno dejavnost in tehnologijo – imen. 16. 5. 1990
- **dr. Miha Tomšič**, predsednik Republiškega komiteja za energetiko – imen. 16. 5. 1990
- **Igor Umek**, predsednik Republiškega komiteja za družbeno planiranje – imen. 16. 5. 1990
- **dr. Peter Vencelj**, predsednik Republiškega komiteja za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo – imen. 16. 5. 1990

prejšnja stran Miha Rodman, Matjaž Višnar, Darja Reichman, Vesna Jevnikar,
Vesna Slapar, Aljoša Ternovšek, Borut Veselko

Matjaž Vidnar, Miha Rodman, Darja Reichamn, Vesna Jevnikar, Vesna Slapar,
Borut Veselko, Aljoša Ternovšek

Matjaž Višnar, Darja Reichamn, Aljoša Ternovšek, Borut Veselko, Vesna Jevnikar,
Miha Rodman, Vesna Slapar

[prejšnja stran](#)

Miha Rodman, Darja Reichamn, Vesna Jevnikar, Vesna Slapar, Borut Veselko

Miha Rodman, Darja Reichamn, Vesna Jevnikar, Vesna Slapar, Borut Veselko

Javni zavod Prešernovo gledališče Kranj

Glavni trg 6, 4000 Kranj

www.pgk.si

pgk@pgk.si

Tajnišтво 04 / 280 49 00

Faks 04 / 280 49 10

Blagajna 04 / 20 10 200; blagajna@pgk.si

Blagajna je odprta od ponedeljka do petka od 10.00 do 12.00, ob sobotah od 9.00 do 10.30,

in uro pred predstavo.

Direktorica **Mirjam Drnovšček** 04 / 280 49 12; mirjam.drnovscek@pgk.si

Vodja umetniškega oddelka in dramaturginja **Marinka Poštrak** 04 / 280 49 16; marinka.postrak@pgk.si

Marketing in odnosi z javnostjo **Janez Vencelj** 04 / 280 49 18; info@pgk.si

Koordinator programa in organizator kulturnih prireditev **Robert Kavčič** 04 / 280 49 13; robert.kavcic@pgk.si

Poslovna sekretarka **Gaja Kryštofek/Tina Kuraš** 04 / 280 49 11; pgk@pgk.si

Blagajničarka **Damijana Bidar** 04 / 20 10 200; blagajna@pgk.si

Lučni mojster in vodja tehnike **Drago Cerkovnik**

Lučni mojster **Bojan Hudernik**

Garderoberka **Bojana Fornazarič**

Oblikovalec maske **Matej Pajntar**

Inspicienta **Ciril Roblek** in **Jošt Cvikl**

Tonski mojster **Robert Obed**

Odrski tehniki **Robert Rajgelj** in **Simon Markelj**

Čistilka **Asima Avdič/Bojana Bajželj**

Igralski ansambel **Vesna Jevnikar**, **Peter Musevski**, **Vesna Pernarčič**, **Darja Reichman**, **Miha Rodman**,

Vesna Slapar, **Aljoša Ternovšek**, **Borut Veselko** in **Matjaž Višnar**

Strokovni svet PGK **Alenka Bole Vrabec** (predsednica), **Vesna Jevnikar**, **Janko Petrovec**, **Vasja Predan**,

Darja Reichman

Sveč PGK **Stanislav Boštjančič** (predsednik), **Erna Ambrožič**, **Drago Cerkovnik**, **Andrejka Majhen**,

Nataša Robežnik

Gledališki list javnega zavoda **Prešernovo gledališče Kranj**

Sezona 2012/2013, uprizoritev 5

Zanj **Mirjam Drnovšček**

Odgovorna urednica **Marinka Poštrak**

Lektorica **Barbara Rogelj**

Fotograf **Mare Mutič**

Oblikovalec **Dani Modrej**

Tisk **Tiskarna Oman**

Naklada **1500 izvodov**

Medijski sponzor predstave

MLADINA

Zahvala

Delovanje PGK financirata

MESTNA OBČINA KRANJ

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST, KULTURO IN ŠPORT

Za pomoč pri izvedbi programa se zahvaljujemo podjetjem

TelekomSlovenije

Medijski pokrovitelji Prešernovega gledališča

Gorenjski Glas

sezona 2012/2013
uprizoritev 5
www.pgk.si